

EN VURDERING AF DE DANSKE BANKERS LAANE- OG KONSOLIDERINGSPOLITIK GENNEM DE SIDSTE 10 AAR

AF TROELS GLUD

Nedenstaaende Afhandling er fremkommet som Besvarelse af Nationaløkonomisk Forenings og Socialøkonomisk Samfunds mindre Prisopgave for Aaret 1939.

BORTSET fra, at en Vurdering af denne Art altid vil være af tvivlsom Værdi paa Grund af Vanskeligheden ved at bedømme en Udvikling, man selv næsten staar midt i — og Sporene skræmmer desuden, hvis man erindrer Krigs- og Efterkrigstidens Vurdering af Datidens Bankpolitik — vil Statistikkens karrige Oplysninger i nogen Grad betage en Lysten til at vurdere. Thi at slutte sig til noget særligt udfra Bankstatistikken med Hensyn til Udlaanenes Natur og Anvendelse lader sig ikke gøre, og det er først og fremmest Udlaanene, Interessen knytter sig til. Man kan kun iagttage Bevægelserne paa de Udlaansposter, hvis lakoniske Benævnelser er følgende: »Indenlandske Veksler«, »Udlaan mod Pant eller Kaution«, »Kassekredit« og »Konto-Kurant«¹⁾.

Selvom der kan siges noget i Almindelighed om de Grunde, der bestemmer, om et Laan optages under den ene eller anden juridiske Form og derved enten bliver posteret under den ene eller den anden af de ovennævnte Kategorier af Udlaan, er det selvfølgelig begrænset, hvad der kan udledes af Bevægelser paa disse

---

¹⁾ Statistikkens Tal er dannet ved Sammenlægning af de officielle Regnskabers, men da disse ikke altid udviser de sande Tal, idet Kontiene undertiden vurderes ved Status, d. v. s. fradrages en Delcrederekonto til Imodegaaelse af eventuelle Tab, maa Bevægelsen betragtes med en vis Reservation. Man kan gaa ud fra, at disse Delcrederekonti vurderes lavere, naar Stillingen er anspændt, end naar den er god, men selve Opgørelsen maa herved formodes at indeholde hemmelige Reserver.

EN VURDERING AF DE DANSKE BANKERS LAANE- OG KONSOLIDERINGSPOLITIK GENNEM DE SIDSTE 10 AAR

AF TROELS GLUD

Nedenstaaende Afhandling er fremkommet som Besvarelse af Nationaløkonomisk Forenings og Socialøkonomisk Samfunds mindre Prisopgave for Aaret 1939.

BORTSET fra, at en Vurdering af denne Art altid vil være af tvivlsom Værdi paa Grund af Vanskeligheden ved at bedømme en Udvikling, man selv næsten staar midt i — og Sporene skræmmer desuden, hvis man erindrer Krigs- og Efterkrigstidens Vurdering af Datidens Bankpolitik — vil Statistikkens karrige Oplysninger i nogen Grad betage en Lysten til at vurdere. Thi at slutte sig til noget særligt udfra Bankstatistikken med Hensyn til Udlaanenes Natur og Anvendelse lader sig ikke gøre, og det er først og fremmest Udlaanene, Interessen knytter sig til. Man kan kun iagttage Bevægelserne paa de Udlaansposter, hvis lakoniske Benævnelser er følgende: »Indenlandske Veksler«, »Udlaan mod Pant eller Kaution«, »Kassekredit« og »Konto-Kurant«¹⁾.

Selvom der kan siges noget i Almindelighed om de Grunde, der bestemmer, om et Laan optages under den ene eller anden juridiske Form og derved enten bliver posteret under den ene eller den anden af de ovennævnte Kategorier af Udlaan, er det selvfølgelig begrænset, hvad der kan udledes af Bevægelser paa disse

---

¹⁾ Statistikkens Tal er dannet ved Sammenlægning af de officielle Regnskabers, men da disse ikke altid udviser de sande Tal, idet Kontiene undertiden vurderes ved Status, d. v. s. fradrages en Delcrederekonto til Imodegaaelse af eventuelle Tab, maa Bevægelsen betragtes med en vis Reservation. Man kan gaa ud fra, at disse Delcrederekonti vurderes lavere, naar Stillingen er anspændt, end naar den er god, men selve Opgørelsen maa herved formodes at indeholde hemmelige Reserver.

Poster, thi hverken Laanets Anvendelse, Likviditet eller Sikring kommer til Udtryk i disse Benævnelser.

Da den ideelle Postering for nærværende Formaal (Udlaan til Industri, Handel, etc.) imidlertid ikke eksisterer, maa man gætte sig frem paa Grundlag af den for Haanden værende Bankstatistik i Forbindelse med anden Erhvervsstatistik ud fra den Anskuelse, at Bankerne er saa langt inde med det øvrige Erhvervsliv, at hverken deres Laane- eller Konsolideringspolitik kan betragtes isoleret fra dette; det maa derfor være af Interesse først at resumere den almindelige økonomiske Udvikling i de forløbne 10 Aar for derefter at betragte Bevægelserne i de samlede Udlaan saavel som i de enkelte Former heraf.

De 2 Aar, der ganske naturligt vil blive sammenlignet, Periodens Ydeaar 1929 og 1938, er en Del forskellige i økonomisk Henseende paa Grund af den Forandring i Erhvervslivet, som har fundet Sted i den forløbne Aarrække under Pres af Verdenskrisen, som satte ind i Efteraaret 1929²⁾.

Aarene forud for 1929 var siden 1925 præget af Prisfald og Stagnation i Erhvervslivet paa Grund af Kronestigningen, hvorfor Bankbalancerne, som i Forvejen var skrumpet ind paa Grund af Rekonstruktionen af Landmandsbanken, Standsningen af Revisions- og Diskontobanken m. fl., gik yderligere ned. Denne Bevægelse fortsattes til Slutningen af 1927, da der indtraadte en Bedring, hvorefter Nedgangen i Bankbalancerne blev bragt til Ophør, ligesom Bankernes Valutastilling bedredes paa Grund af Statens Laantagning i Udlandet. Konjunkturopgangen vedblev, kun afbrudt af bl. a. Privatbankens og Skive Banks Sammenbrud i 1928. Bortset herfra var Bankernes Stilling forbedret paa Grund af saavel øget Likviditet som stigende Obligationskurser, hvorfor ogsaa Bankbalancerne svulmede op gennem 1929, som derved kom til at forme sig som et gunstigt Bankaar efter en lang Saneeringsperiode.

Saaledes syntes alt saare godt i dette Aar, idet Prisfaldet, som andetsteds forvoldte Ulykker, forstærkede Konjunktoren her.

Ganske vist faldt Priser og Fragtrater, og Sukkerindustrien kom i Vanskeligheder, men selv ikke Folkebankens Sammenbrud

²⁾ Forsaavidt kunde for Danmarks Vedkommende 1938 bedre sammenlignes med 1930 i konjunkturmæssig Henseende, da begge disse Aar var karakteriseret af den begyndende internationale Konjunkturedgangs Fordele for Landet, men Sammenligningsgrundlaget forrykkes dog ikke væsentligt.

i Oktober paa Grund af Plum-Krakket tillagdes særlig Betydning, da det almindeligvis opfattedes snarere som et Resultat af omfattende Bedragerier, hvad det naturligtvis ogsaa var, end som et Resultat af Prisfaldet.

Aaret sluttede tilsyneladende under Højkonjunktur, og 1930 syntes at fortsætte den gunstige Udvikling, indtil adskillige Kornfirmaer og andre Firmaer med internationale Engagementer i Begyndelsen af Aaret maatte standse med store Tab; Konjunktururomslaget havde da naaet Landet, selvom det først kulminerede i Krisen i September 1931, hvorved Bankernes Stilling blev saa anspændt, at de dels maatte indskrænke Kreditten, dels søge Støtte hos Nationalbanken.

Krisens umiddelbare Følge blev Indførselsrestriktionerne, som i den kommende Tid tilligemed Kronenedskæringen skulde paavirke Erhvervslivet i Retning af Industrialisering, hvilket har maattet paavirke Bankernes Stilling.

Fra 1932 til 1938 steg Industriproduktionen saaledes med c. 40 %, og Erhvervstællingen viser ligeledes, at der maa have fundet betydelige Investeringer Sted, idet 17½ % af samtlige i 1935 eksisterende Haandværks- og Industrivirksomheder er oprettet siden 1931. Ganske vist viste den første Tid efter Indførelsen af den nye Valutapolitik kun ringe Bedring, forsaavidt som Stillingen for Landbruget stadig forringedes, Hypothekbanken maatte oprette Likviditetsfond for indefrosne Kreditter og Burmeister & Wain maatte have Moratorium.

Fra 1933 derimod bedredes Situationen noget, idet Industrien arbejdede godt under Beskyttelsen samtidig med, at Byggeriet kom i Gang. Dette fortsattes gennem 1934 og 1935, til Trods for Landbrugets Vanskeligheder, som dog lindredes sidst i 1935, hvorefter Opgangen satte ind i 1936 paa alle Omraader. Det næste Aar bragte allerede Stagnation paa Grund af det stigende Omkostningsniveau, foraarsaget af den internationale Højkonjunktur; men Konjunktursvækkelsen fra Midten af 1937 gav dog Landet visse Fordele paa Grund af Forholdet mellem Import- og Eksportvarepriser, saaledes at 1938 som Helhed synes ret gunstigt.

Selvom der herefter kan findes visse Lighedspunkter mellem 1929 (1930) og 1938 i konjunkturmæssig Henseende, maa det dog indrømmes, at Erhvervsstrukturen er forandret saa meget, at en Sammenligning ikke uden videre er berettiget, hvorfor man maa gaa ud fra, at Bankbalancerne i nogen Grad maa være paavirket af den skete Udvikling. Dette er Forudsætningen for det følgende.

Udlaanenes samlede Beløb udgjorde pr. 31. Decbr. 1929 c. 1843 Mill. Kr., naaede et Lavpunkt i 1932 med c. 1629 Mill. Kr. og steg derefter uafbrudt til c. 1995 Mill. Kr. i 1938, i Forhold til 1929 en Stigning paa 8 %. Stigningen var næsten 10 % for Hovedstadbankerne, c. 12 % for Øernes Banker men kun 2 % i Jylland. Bevægelsen falder delvis sammen med Engrosprisernes Bevægelse fra 1932 til 1938, medens dette ikke er Tilfældet før 1932. Til Trods for et Fald i Engrospriserne paa c. 12 %, steg Udlaanene i 1930 for derefter at falde til 1929-Niveau i 1931, da Engrospriserne var 76 mod 100 i 1929. Nu bagefter synes det ejendommeligt, at Bankerne ikke trak ind paa Udlaanene under Indtryk af Prisfaldet og den internationale Konjunkturedgang, men dette blev saa til Gengæld Tilfældet i 1932, hvor alle Udlaan gik stærkt ned.

De færreste vilde før den Tid tro paa et Konjunkturomslag. Da dette imidlertid var en Kendsgerning, blev Reaktionen saa meget voldsommere, og der indtraadte fuldstændig Afslappelse i Erhvervslivet. En anden Illustration hertil faas ved at betragte Erhvervsforetagendernes Passivside som et Modstykke til Bankudlaanene.

Statistikken vedrørende Aktieselskabernes Balancer giver et Udtryk herfor. Denne Statistik omfatter naturligvis kun et Udsnit af Næringslivet, ligesom der i Materialet indgaar saavel de mest betydende og velkonsoliderede Firmaer som de mest forgældede. Desuden maa erindres, at Gælden omfatter al Gæld, ikke blot Prioritetsgæld, Bankgæld og Veksel- og Varegæld, som for det meste indirekte er Bankgæld, men ogsaa ikke udbetalte Tantiører og Dividender. Forholdet illustreres af Figur I paa næste Side, som viser Stigningen i Gæld og Balancer for Handels- og Industri-virksomheder fra 1929 til 1937 (1929 = 100).

Efter Stilstandsperioden 1931—1933 fornemmes Virkningerne af Valutacentralens Beskyttelse. Det heraf afledte Financieringsbehov blev tilfredsstillet af Bankerne tildels paa Bekostning af deres Stilling overfor Udlandet, idet Landbrugseksperten ikke gav det Overskud, der kunde motivere Industriens Højkonjunktur.

Nationalbankens og private Bankers Valutastilling var saaledes pr. 31. Decbr.

1933 ÷	12	Mill. Kr.	
1934 ÷	80	»	»
1935 ÷	94	»	»
1936 ÷	60	»	»

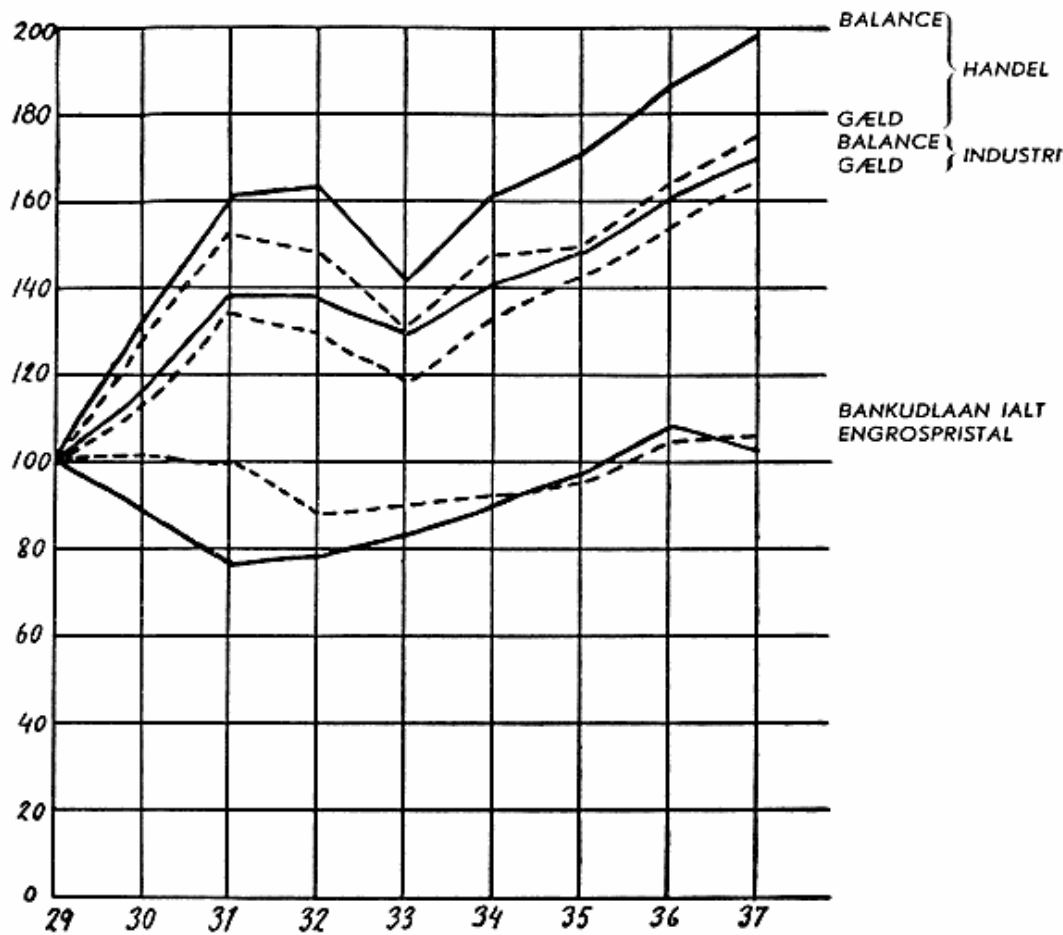

Fig. I.

Det maa desuden tages i Betragtning, at Nationalbanken solgte Guld i 1935, og at Staten i 1936 optog Laan i Sverrig.

Endvidere har Byggeriet lagt Beslag paa Bankkredit, først i Form af Haandværker- og Byggelaan, senere formentlig overvejende i Form af faste Afdragslaan. Dette maa forekomme sandsynligt, da Antallet af Lejligheder, opført siden 1929 i 1938, udgjorde c. 170.000, og Financieringen ved Private Laan efter offentlige Midler i hele Perioden har været temmelig vanskelig.

Ogsaa Landbruget har maattet laane store Summer hos Bankerne omend vel nok mest indirekte gennem Leverandører. Dette fremgaar af, at Landbrugets løse Gæld, som i 1929 var 280 Mill. Kr., steg næsten 80 % til 498 Mill. Kr. i 1932, for derefter at falde betydeligt ved Akkorder og Saneringslovgivningen, hvorved til Gengæld Prioritetsgælden voksede. Fra 1929 til 1937 steg den løse Gæld imidlertid c. 10 %.

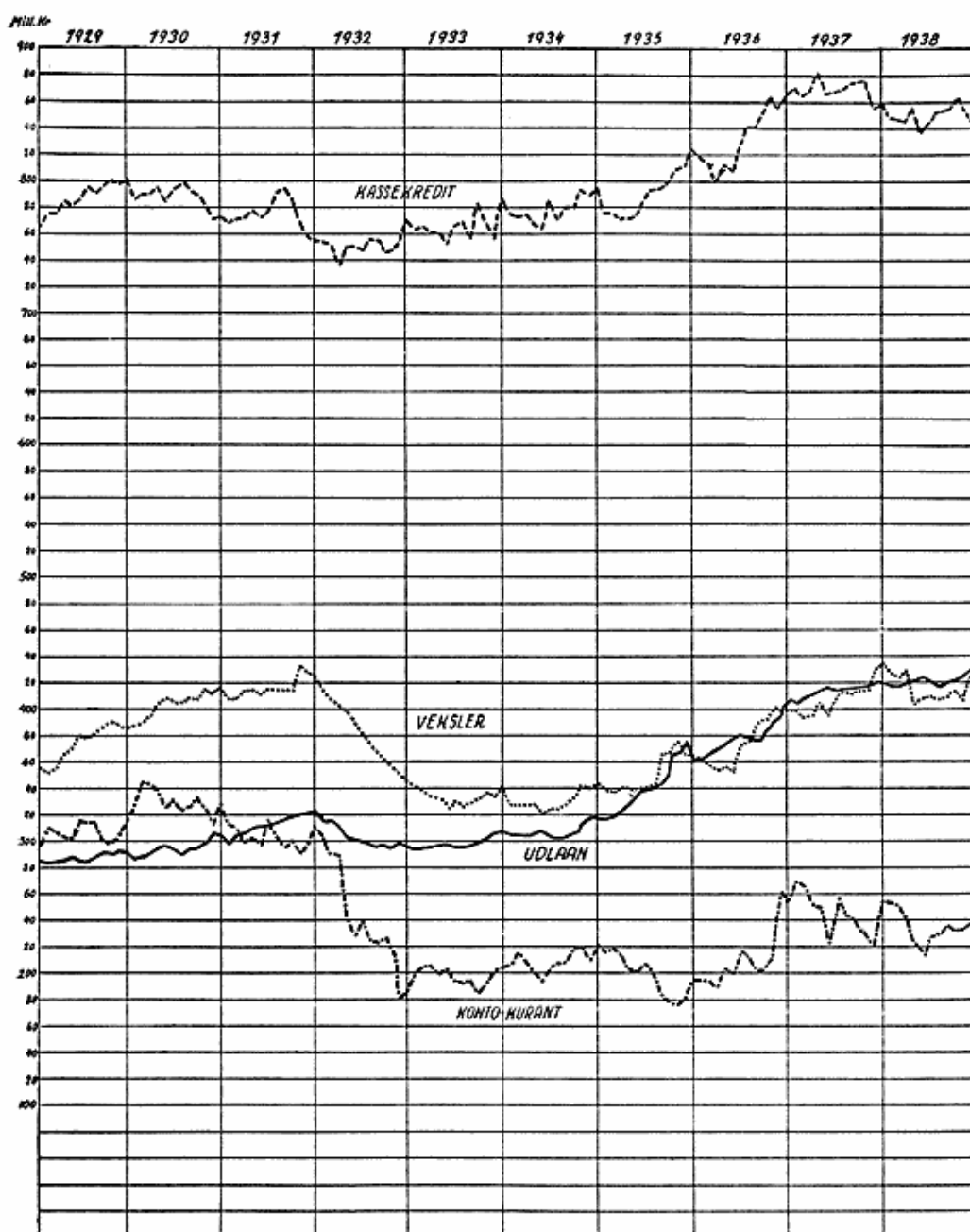

Fig. II.

Bevægelserne i de enkelte Udlaansformer kan aflæses af ovenstaaende Kurver (Fig. II).

Vekselporfeuilleen, som synes meget konjunkturpaa-virket, udgjorde i 1929 380 Mill. Kr., hvorefter den steg c. 12 % til c. 432 Mill. Kr. i 1938. I Forhold til de Variationer i Veksels-beholdningen, der har fundet Sted i Perioden, synes denne Stig-ning dog ubetydelig.

Naar man tager i Betragtning, at den store Beholdning i Efteraaret 1931 skyldtes Krisen, som gjorde det ønskeligt for Bankerne at have saa likvide Anbringelser som muligt, hvorfor de indskrænkede f. Eks. Kassekredit, synes der dog at være en reel Stigning i Vekselporfeuilleen, omend dens Andel i de samlede Udlaan nærmest er uforandret. Den store Nedgang, der fandt Sted gennem 1932, skyldtes baade Kreditindskrænkning, almindelig Forretningssløshed og mange nødlidende Veksler³⁾. Det er navnlig for Hovedstadsbankernes Vedkommende, Vekselporfeuilleen er steget, nemlig c. 48 % siden 1929, medens Stigningen for Øernes Banker var 13 % mod en Tilbagegang paa 11 % i Jylland.

Spørgsmaalet er imidlertid, hvilke Laan der oprettes i Vekselsform, thi der er almindelig Enighed om, at Teoriens selvlikviderende Handelsveksler er trængt tilbage, da Næringslivet i vid Udstrækning anvender Kassekredit, som for det meste ogsaa er billigere end Vekselskredit.

Det Omraade, hvortil denne kortfristede Kredit er trængt tilbage, er formentlig hovedsagelig begrænset til Kornhandel og lignende, hvilket Sæsonbevægelsen med Kulmination om Efteraaret tyder paa, og til visse Forhold mellem Grossister og Detailhandlere etc. Dette er dog ikke tilstrækkeligt til at forklare Vekselporfeuilleens absolutte Størrelse, og det maa erkendes, at mange andre Gældsforhold stiftes i Form af Vekselsgæld. Det af bankmæssige Grunde tiltrækkende Moment ved Vekselskrediten er foruden Rediskonteringsmuligheden og den hyppige Omsætning med dertil hørende Diskonterings- og Omsætningsprovision, det faste Greb, der ligger om Debitor paa Grund af Retsreglerne, hvorfor denne Form er heldig overfor daarlige Debitorer og overfor saadanne, hvis Sikkerhedsstillelse af forskellige Grunde hurtig forringes. Dette er særlig Tilfældet indenfor Handel med Automobile, Møbler, Radioapparater m. m., hvorfor Vekselsformen trods den lange Afdragsperiode alligevel foretrækkes eller paatvinges af Bankerne indenfor disse Brancher.

Det kan saaledes oplyses, at den samlede Vognpark, som i Antal er steget over 50 % fra 1929 til 1938 og endnu mere regnet efter Værdi, efter en skønsmæssig Opgørelse er behæftet med c. 200 Mill. Kr., hvoraf formentlig mindst 150 Mill. Kr. falder paa Bankerne. Desuden kan henvises til den Afbetalingsgæld, der direkte og indirekte gennem Forhandlerne hviler paa Indboet i de i denne

³⁾ Der forefaldt 79.000 Vekselsprotester dette Aar.

Periode mange nystiftede Hjem (der er indgaaet gennemsnitlig 31.700 Ægteskaber om Aaret 1929—1938) og det paa flere og flere Omraader om sig gribende Afbetalings salg overhovedet, selvom mange Afbetalingshandler naturligvis ikke passerer Vekselkontoen, men snarere posteres under »Udlaan«. Dertil kommer saa de rene Finansveksler, hvis Omfang det er vanskeligt at skønne over, men som maa formenes at antage et forholdsvis større Omfang under nedadgaaende Konjunktur.

Under Kontoen »Udlaan« skal ifølge Handelsministeriets Bekendtgørelse om Bankernes Regnskabsopstilling faste Laan, Afdragslaan og lign. posteres. Kontoen kan saaledes omfatte baade egentlig Anlægskredit, f. Eks. Laan mod Pant i fast Ejendom eller Værdipapirer saavel som Konsumlaan mod Kaution og andre Laan, som i og for sig kan optages som Kassekredit. Forskellen ligger nærmest i Omsætnings hastigheden, idet det ses, at Udlaan varierer mindre end Kassekredit, hvilket dels ligger i Udlaanenes Karakter, dels skyldes Renteberegningen; af Kassekredit betales der Rente af det til enhver Tid skyldige Beløb, hvorfor dette svinger, hvorimod Renten af Udlaan løber fra Termin til Termin, samtidig med at Kundernes Indestaaende bogføres paa en Indlaanskonto, for det meste paa Konto-Kurant. Paa Grund af Rentemarginen maa man gaa ud fra, at det kun betaler sig under Udlaan at optage faste Laan med regelmæssige Afdrag eller Laan, som af visse Aarsager løber paa bestemt Tid. Det bliver saaledes egentlige Kapitalmarkeds laan, der hører hjemme paa denne Konto, f. Eks. lange Laan paa Obligationer eller Akkomodationsobligationer, altsaa i Virkeligheden 3die Prioriteter, Købekontrakter og Laan af lignende Karakter.

Kurven over »Udlaan« viser næsten uafbrudt Stigning fra c. 294 Mill. Kr. i 1929 til c. 447 Mill. Kr. i 1938 eller godt 50 %. Kontoen udgjorde c. 22 % af alle Udlaan i 1938 mod c. 16 % i 1929. Udviklingen har været meget forskellig for Hovedstaden, Øerne og Jylland, idet Stigningen har udgjort henholdsvis c. 163 %, 8½ % og 47 %. Bortset fra Øerne synes Stigningen at være stærkere end paa de øvrige Udlaansposter, ligesom Faldet under Depressionen ikke er saa udpræget. Naar Kontoen i Modsætning til andre Konti viser Stigning lige til 1932, skyldes det formentlig Kreditindskrænkning, som har tvunget Laantagerne til at deponere Obligationer, saaledes at der er sket en Overflytning fra andre Konti.

Den Sæsonbevægelse, Kurven udviser, skyldes formentlig hovedsagelig skiftende Belaaning af Købekontrakter. Stigningen gen-

nem hele Tiaaret derimod skyldes uden Tvivl Laan paa Pante- og Akkomodationsobligationer, hvilket Nedgangen omkring Terminerne sandsynliggør, selvom denne Nedgang synes svag paa Grund af den stadige Tilgang paa denne Konto. Formodningen om, at Stigningen har væsentlig Aarsag i indirekte Udlaan i fast Ejendom, støttes af Udviklingen i Boligbyggeriet, idet der gennemsnitlig er bygget ca. 17.000 Lejligheder om Aaret.

Man kan vel regne med, at godt Halvdelen af Værdien af denne Lejlighedsmasse er finansieret ved Kredit- og Hypothekforeningsobligationer, medens Resten maa være skaffet til Veje ved Egenkapital og private Obligationer, som for en stor Del er belaant i Bankerne, hvilket har været en Betingelse for, at Haandværkerne har kunnet komme i Gang igen.

En anden Illustration til dette Forhold findes i Aktieselskabsstatistikken, som viser, at Udlejningsselskabernes, altsaa for Størstedelen Ejendomsaktieselskabernes, Balancer ialt udgjorde 697 Mill. Kr. i 1937 mod 191 Mill. Kr. i 1929. Gælden udgjorde c. 84 % heraf.

Formodningen om, at Ejendomslaan og Laan paa Afbetalingskontrakter er den væsentligste Post paa denne Konto, bestyrkes endvidere derigennem, at Stigningen især for Hovedstadsbankerne er saa stærk samtidig med, at Byggeriet har floreret mest i Hovedstaden i den betragtede Periode, som ogsaa især har været præget af Konjunktur indenfor Byerhvervene. Endvidere kan anføres, at Konsumkreditten stadig er blevet et vigtigere Led i Konkurrencekampen.

Som Følge af Laanenes Karakter kan de fra et bankmæssigt Synspunkt ikke være særlig likvide, omend dette nok saa meget afhænger af, om de deponerede Værdipapirer er let realisable, hvad de for Størstedelen utvivlsomt ikke er. Endelig maa man være opmærksom paa, at nogle af Storbankerne i nogen Udstrækning selv er Ejendomsbesiddere, dels direkte som Ejere af Ejendomme med Filialer eller af overtagne Panter⁴⁾, dels igennem Aktiebesiddelse i Ejendomsselskaber, som har Laan løbende i den paagældende Bank, hvorved disse »Laan« blot repræsenterer en Kapitalanbringelse. Dette maa formentlig ses i Forbindelse med Konkurrencen om Indlaan gennem Anlæggelsen af Filialer, som

⁴⁾ Denne Ejendomsbesiddelse har saaledes for et Par Aar siden paa Generalforsamlingen i Handelsbanken givet Anledning til Bemærkninger fra en Aktionær, som ikke kunde billige, at Banken optraadte som Husejer i større Stil.

har suget Penge til sig, som der ikke har været egentlig bankmæssig Anvendelse for.

En Del af disse Betragtninger har uden Tvivl Gyldighed ogsaa for Kassekreditens Vedkommende, selvom Størstedelen af de herunder ydede Laan ifølge Kassekreditens Natur maa være taget i Brug af Handel og især af Industri, for hvilken Kassekrediten er den klassiske Form for Bankkredit.

Kassekredit-Kontoen omfatter over 40 % af samtlige Bankudlaan, og dens Bevægelser er derfor af største Interesse, selv om de procentuelle Udsving er mindre. Kontoen, som pr. 31. Dec. 1929 udgjorde c. 820 Mill. Kr.; steg med c. 5 % til c. 863 Mill. Kr. i 1938. Bevægelsen følger, som de andre Konti, Konjunkturbevægelsen, ligesom Sæsonen kulminerer Foraar og Efteraar. Da Kreditten ydes til de forskelligste Anvendelser, er det vanskeligt at bedømme Udlaanenes Karakter. Bevægelsen kan skyldes Nyanlæg af enhver Art, Engrosindkøb samt Børsspekulation, da ogsaa Vekslererlaan optages under Kassekredit. Tallene pr. 31. Decbr. viser for Hovedstadsbankernes et Fald paa 14 % til 1932, derefter Stigning til 1936 for endelig 1938 kun at ligge c. 3 % over 1929-Niveau. For Øernes Banker var Faldet minimalt, nemlig c. 3 % i 1930 for endelig i 1938 at ligge 20 %, hvilket dog kun betyder c. 37 Mill. Kr. over 1929, medens de jyske Tal langsomt faldt til c. 8 % under 1929-Niveau i 1934 for at stige til et Par Procent under i 1938.

Aarsagerne til denne uensartede Udvikling er vanskelige at udrede. Da Kassekredit imidlertid som omtalt dækker over saa mange Slags Laan, er en nærmere Udredning vistnok formaalsløs, men akcepterer man den Antagelse, at Handelen i stadig videre Omfang foretrækker Kassekredit for andre Kreditformer, og erindres det, at særlig Industrien er udviklet i de forløbne Aar, samt at Emissionernes Antal og Omfang ikke har været overvældende, maa Stigningen i Kassekredit synes bemærkelsesværdig beskeden. Dette hænger muligvis sammen med, at den største Del af den nystartede Industri er relativt lidt kapitalkrævende, hvilket f. Eks. gælder Beklædningsindustrien, indenfor hvilken adskillige Virksomheder er opstaaet ved, at Grossister har slaaet sig paa Fabrikation paa Grund af Indførselsrestriktionerne, hvorfor deres Kapital blot er overflyttet, samt at Udvidelsen i den bestaaende Industri for en Del er sket ved Selvfinansiering, og endelig kan Finansieringen af Bygninger være sket paa anden Maade eller over andre Konti end Kassekredit.

Endelig har Produktionsstigningen paa Grund af bedre Kapa-

citetsudnyttelse af bestaaende Anlæg og Rationalisering langtfra krævet en tilsvarende Investering.

Det maa dog bemærkes, at Kassekreditte i 1938 tilsyneladende omsættes hurtigere end tidligere. Divideres det ind- og udbetalte Beløb med det gennemsnitlige aarlige Kassekreditudlaan faas følgende Tal:

1929	ca.	4,5	(41)
1930	»	4,7	(42)
1931	»	4,6	(38)
1932	»	4,1	(38)
1933	»	5,1	(43)
1934	»	5,8	(40)
1935	»	6,3	(38)
1936	»	5,7	(38)
1937	»	6,0	(41)
1938	»	6,0	(39)

I Parantes er anført Omsætningen paa Folio, som almindelig antaget vil fremskyndes under opadgaaende Konjunktur og omvendt. Herefter synes den forøgede Omsætningshastighed paa Kassekredit reel nok. Det er imidlertid ikke til at afgøre med Sikkerhed, hvad Aarsagen hertil er. At Kassekredit Konto som Helhed skulde være blevet mere likvid end tidligere er ikke sandsynligt efter det ovenfor udviklede om Kassekreditte som industriel Anlægskredit. Formentlig kan den bedre Likviditet bl. a. skyldes, at Byggelaan er indløst ved Prioritering (Omsætningshastigheden er særlig steget efter 1934), samt at tidligere kortvarige Veksel- og Kontokurantkreditter nu er overgaaet til Kassekredit, hvorved hele Kontoens Omsætningshastighed synes forøget.

I Modsætning til de andre Udlaanskonti udviser Konto-Kurant en Særbevægelse.

Kontoen udgjorde c. 340 Mill. Kr. i Begyndelsen af 1930 og faldt derfra til 180 Mill. Kr. i Slutningen af 1932, hvorefter den steg uregelmæssigt til c. 250 Mill. Kr. pr. 31. Decbr. 1938. Bevægelsen har været nogenlunde ensartet for saavel København, Øerne og Jylland, men Kontoen synes kun at have Betydning for Hovedstadsbankerne, hvor den i 1938 udgjorde 169 Mill. Kr. mod 23 Mill. Kr. for Øernes og 59 Mill. Kr. for Jyllands Banker. Aarsagen til Kontoens Nedgang er ikke iøjnefaldende, hvilket bl. a. hænger sammen med, at det er en Konto, hvor Udlaan, som ikke hører

hjemme under andre Konti, posteres. Dette gælder saaledes Rembourskreditter, Forskud paa Kreditforeningslaan, Overtræk paa Folio m. m. Ogsaa Passivposten Konto-Kurant er en saadan Opsamlingskonto, hvor bl. a. visse Udlaanskunders Kreditsaldi opføres. Som en af Aarsagerne til Kontoens Nedgang kan formentlig nævnes, at den for en stor Del spekulative Handel med internationale Varer fra dansk Side er gaaet ned siden Krisen paa Grund af Valutarestriktioner her og i Udlandet, ligesom Engroslagrene, som lægger megen Beslag paa Kredit, formentlig nu gennemgaaende er mindre af samme Aarsag. Thi det er især i denne Handel, at Bankkunderne skiftevis er i Debet eller Kredit. Kontoen viser ikke nogen regelmæssig Sæsonbevægelse, hvilket vel skyldes dens forskelligartede Indhold, som ogsaa udviser den Forbindelse, der muligt kunde være med Variationerne i »Garantier«, som væsentligst omfatter Rembourser.

Ovenstaaende Skildring har først og fremmest drejet sig om Kredittens Anvendelse, mindre om dens Sikring og Likviditet, hvilket utvivlsomt vilde synes vigtigere for den praktiske Bankmand.

Med Hensyn til Sikringen findes overhovedet ingen Oplysninger, men det er klart, at saavel Kautionsisters som deponerede Værdipapirers Værdi varierer med Konjunkturen, hvorfor man tør slutte, at den bankmæssige Sikkerhed var ringere i 1932 end i 1937, ligesom Kronenedskæringen har bevirket, at Gælden ikke staar saa yderligt. Hvad angaar Sikringen af de forskellige Udlaanskonti kan man i Almindelighed sige, at dennes Art varierer fra Bank til Bank og fra Egn til Egn. Vekselkontoen er i nogen Udstrækning sikret, ligesom de øvrige Konti, ved Kaution, Skadeløsbreve i fast Ejendom og Obligationer, saaledes at der paa denne Konto til en vis Grad er dobbelt Sikring, for saa vidt Veksler kan betragtes som en Sikkerhed, ikke blot en Form. Om Antallet af Blanco-Kreditter er steget eller faldet er vanskeligt at afgøre og ogsaa uden særlig Betydning, da man kan gaa ud fra, at saadanne Kreditter overvejende gives Firmaer, som ogsaa kunde rejse Pengene paa anden Maade men foretrækker Banklaan paa Grund af svingende Kreditbehov, som gør Kassekredit eller Konto-Kurant billigere. Da imidlertid Konto-Kurant, hvorunder posteres saadanne Laan og bl. a. Folio-Overtræk, som ifølge sin Natur er Blanco-Kredit, er gaaet tilbage, kan man muligvis heraf se et Tegn paa, at udækket Kredit nu gives i mindre Udstrækning.

Hele Spørgsmaalet har i Virkeligheden ikke saa stor Interesse

fra et Helhedssynspunkt, da selv de fineste Ting afvurderes ved Tvangsrealisation, og det er dette, der har Betydning under en almindelig Bankkrise. Anderledes stiller Sagen sig ved det enkelte Engagement. Her synes Bankernes Krav at være blevet strengere, hvis daværende Kontorchef i Industriraadet Ivar Egebjerg havde Ret, da han i Nationaløkonomisk Forening i Januar 1936 bebrejdede Bankerne, at de var begyndt at anlægge mere sparekasse- end bankmæssige Synspunkter i Forholdet til den opvoksende Industri. Noget saadant kan hverken afvises eller tages til Efterretning, da der fra Bankernes Side utvivlsomt kan henvises til Tilfælde, hvor de kan paaberaabe sig baade Indsigt og Forudseenhed ved at yde Blanco-Kreditter til Firmaer i Udvikling. Noget tyder imidlertid paa, at Egebjerg har Ret. Dels maa Fortidens Fejltagelser og Chocket i 1931—32 afskrække Bankledelserne fra at udvise Optimisme, dels er Sikkerhedsmomentet af afgørende Betydning for Bankernes Rentekrav. Saaledes kan en Mand med Stats- eller Kreditforeningsobligationer som Regel laane til c. $\frac{1}{2}$ % over Nationalbankdiskonto i Nationalbanken eller i en af de store Sparekasser, hvorfor Bankerne daarlig kan tage mere. Manden med Panteobligationen, den faste Ejendom eller Varelageret kan derimod ikke gaa til Nationalbanken men maa akceptere den Rente, Bankerne forlanger, + Provision, maaske tilmed stille med Kautionsforsikring, saaledes at den effektive Laanerente let bliver dobbelt saa høj som den officielle.

Angaaende Likviditeten gælder fra et Helhedssynspunkt noget lignende som med Hensyn til Sikkerheden. Den enkelte Bank kan have flere rediskonterlige Veksler og let belaaelige Obligationer end den anden, men Kreditterne er for Størstedelen bundet i Anlæg og Varelagre, hvorfor Udlaanene sjældent kan være likvide, naar det gælder.

Efter det foran udviklede om Kredittens Anvendelse synes det usandsynligt, at Udlaanene som Helhed skulde være blevet mere likvide i Tiden fra 1929 til 1938.

Om man vil betragte Kontiene »Obligationer og Aktier« og »Panteobligationer« som Udlaanskonti eller kun som Udtryk for Kapitalanbringelse beror paa Skøn. Utvivlsomt er begge Dele rigtigt, forsaavidt Beholdningen af Statsobligationer for Størstedelen skriver sig fra de betydelige Emissioner, som har fundet Sted, saaledes at den er Udtryk for et Laan, Bankerne har ydet. Paa den anden Side har Bankerne skullet anbringe de voksende Indlaansmidler paa en forholdsvis likvid

Maade, hvorfor Investeringssynspunktet ogsaa kan gøres gældende. Obligationsbeholdningen er undergaaet en bemærkelsesværdig Forandring i de sidste 10 Aar, idet Statsobligationer udgør en stigende, Kreditforeningsobligationer en aftagende Andel heraf. Beholdningen af Stats- og Kommuneobligationer udgjorde 198 Mill. Kr. i 1938 mod 103 Mill. Kr. i 1929, medens Beholdningen af Kreditforeningsobligationer faldt fra 180 til 124 Mill. Kr. Paa Grund af Værdiansættelsen til Status, som kun kræver, at Beholdningen ikke uden Bankinspektørens Samtykke kan ansættes højere end Køberkursen pr. ultimo, kan man gaa ud fra, at der paa Kontoen findes hemmelige Reserver, hvorfor Variationerne kun kan tillægges mindre Betydning. Men Bevægelsen henimod en større Beholdning af Statsobligationer kendes ogsaa fra andre Lande. Aarsagen er dels af bankmæssig Natur, idet Statsobligationer er en god sekundær Kassebeholdning, da de for det meste forfalder hurtigere end andre Obligationer, ligesom de daarligt kan afvises af andre Banker eller Nationalbanken som Belaaningsobjekt, dels er det en naturlig Følge af Statens Laanebehov, som nu vanskeligere kan tilfredsstilles ved Optagelse af Laan i Udlandet.

Panteobligationer var i 1938 optaget til 166 Mill. Kr. mod 153 Mill. Kr. i 1929. Den reelle Stigning er utvivlsomt betydelig større af lignende bogholderimæssige Aarsager som ovenfor anført. Medens Beholdningen af Panteobligationer før 1929 for en Del kunde opfattes som Udtryk for nødlidende Engagementer, f. Eks. overtagne Ejendomme, som maatte sælges med mindre Udbetaling, synes Kontoen nu at være Udtryk for Kapitalanbringelse, idet man har set Banker ligefrem averttere efter gode Obligationer. Denne Interesse har iøvrigt ogsaa givet sig Udslag i, at Banker er engageret i dels ejer Aktieselskaber, som har til Formaal at opkøbe Obligationer, ligesom det sker, at Bankerne køber en 3die Prioritet i en Ejendom i Stedet for at yde Kassekredit. Grunden til Interessen for Panteobligationer er bl. a., at de sidste Aars Storbyggeri har bragt mange saadanne Papirer paa Markedet, som ikke har kunnet optage dem til passende Kurser paa Grund af Materialets Uensartethed og de gennemgaaende store Beløb, det gerne drejer sig om. De, der har haft Lejlighed til at betragte Udviklingen paa det uorganiserede Kapitalmarked i disse Aar, vil erkende, at den effektive Rente paa Grund af Disagio og den korte Opsigelsesfrist har været endog meget høj. Det vilde være utænkeligt, om ikke Bankerne havde draget Fordel af denne Omstændighed, selvom det ikke fremgaar i tilsvarende Grad af Regnskaberne.

Medens Bankernes Udlaanspolitik næppe kan betegnes som ekspansiv i den betragtede Periode, da det maa indrømmes, at Erhvervsudviklingen først og fremmest har været et Resultat af den almindelige i Landet førte Politik, synes Stigningen i Indlaanene i højere Grad at hidrøre fra Bankerne selv, nemlig gennem deres stadige Udvidelser gennem Filialer og Kontorsteder, ligesom de har taget Reklame i Brug. Antallet af Filialer og Kontorsteder er saaledes steget fra 550 i 1929 til 718 i 1938. At denne Stigning ikke blot er Udtryk for, at bankfattige Kvarterer har faaet Manglen afhjulpet, kan man for Københavns Vedkommende let faa Indtryk af ved Opslag i Telefonbogen. Filialerne ligger i visse Gader saa tæt, at kun Hensynet til ogsaa at være repræsenteret paa Stedet kan have været afgørende for Anlæggelsen. Medtages tilmed Sparekasserne og deres Filialer vil det ses, at Indlaansforretningen drives en detail. Udvidelserne maa skyldes, at Bankerne trods de store Udgifter, Filialerne medfører, maa anse det for en god Forretning at modtage Indlaan. Grunden hertil er formentlig, at de ved Renteoverenskomst holder Indlaansrenten nede, hvorfor Konkurrencen maa antage netop denne Form. Dette vil man indse, naar man betragter den i Bankstatikken beregnede Rentemargin, Forskellen mellem Indlaans- og Udlaansrenten, som udgjorde følgende:

1931.....	1,72 %
1932.....	1,96 »
1933.....	1,93 »
1934.....	1,89 »
1935.....	2,02 »
1936.....	2,13 »
1937.....	2,30 »
1938.....	2,25 »

hvilket betyder en Stigning paa 30 %.

Indlaansstigningen er naturligvis en Følge af den forholdsvis gode Konjunktur siden 1933, der har givet Mulighed for en Opsparing, som især Bankerne har kunnet trække til sig. Beløbet paa Bankbog og paa Tid er saaledes steget fra 1442 Mill. Kr. i 1929 til 1661 Mill. Kr. i 1938, altsaa godt 14 %, medens Sparekassernes Indlaan kun er steget 5 % fra 2097 Mill. Kr. til 2198 Mill. Kroner. At Stigningen i Indlaan er saa meget større for Banker end for Sparekasser kan formentlig tildels tilskrives, at mindre Erhvervsdrivende i større Udstrækning er gaaet over til at holde

Kasse paa Bankbog, da Sparekasserne ikke har Aftenekspedition hver Dag⁵).

Et Moment, der iøvrigt bidrager til at øge Indskudsmassen, er den Kendsgerning, at der ikke for Smaasparerne her i Landet stort set findes andre Opsparingsmuligheder end Bank (Sparekasse) bog og Tegning af Livsforsikring, som ogsaa er gaaet frem i det paagældende Tidsrum. Naar det erindres, i hvor høj Grad de danske Bankers Anbringelser er Kapitalmarkedslaan, synes det ikke rimeligt i den Udstrækning, som Tilfældet er at forvænne Sparerne med Likviditet. En Ændring af dette Forhold maatte dog forudsætte en omfattende Emission af Aktier og Obligationer i Smaastykker, hvilket de erhvervsdrivende Selskaber ikke hidtil har haft Mod paa, ligesom deres finansielle Forbindelser — Bankerne — ikke har Interesse heri.

At det imidlertid under rolige Forhold er en Fordel for Bankerne at have disse billige Penge (selvom de ikke er saa billige, som de ser ud til, paa Grund af Filial- og Ekspeditionsomkostninger) er ubestrideligt, men det er lige saa sikkert, at de kan blive meget dyre, hvis der skal regnes med de Tab ved Realisation af Obligationsbeholdningen, der vil fremkomme, naar de pludselig kræves tilbagebetalt, hvilket man har været Vidne til fornylig under Skattepanikken, ligesom Nedgangen under Krisen var meget stor. Indlaan paa Tid gik da ned fra 935 Mill. Kr. i August 1931 til 870 Mill. Kr. i Juni 1932, medens Indlaan paa Bankbog svandt ind fra 580 Mill. Kr. til 460 Mill. Kr.

Det er iøvrigt betegnende for Udviklingen, at Indlaansstigningen er langt den største i København, hvor Indlaan paa Bankbog steg c. 57 %, Indlaan paa Opsigelse c. 20 %, mens de tilsvarende Stigninger paa Øerne og Jylland var henholdsvis ÷ 20 % og + 23 % samt 2 og 7 %.

Med Hensyn til de forretningsmæssige Indlaan kan nævnes, at Folio er steget jævnt fra 138 Mill. Kr. i 1929 til 151 Mill. Kr. i 1937 eller c. 9 %. Denne Stigning er ikke større end at den kan forklares ud fra den almindelige Erhvervsudvikling: Større Om sætning derfor større Kassebeholdning, hvilket Folio i Virkeligheden er. Fra 1937 til 1938 er der en yderligere Stigning paa c. 7 %, hvilket utvivlsomt er Udtryk for Prisfaldet, som har tilskyndet til at holde større Kassebeholdninger. Ogsaa for Folios

⁵) Det kendte Fænomen, at Bankindlaan stiger stærkere end Sparekasseindlaan under opadgaaende Konjunkturer vedrører snarere de forretningsmæssige Indlaan, hvorfor man vel kan gaa ud fra, at Stigningen er reel.

Vedkommende er Stigningen størst i København, nemlig c. 32 % mod kun c. 8 og 11 % for Øerne og Jylland.

Kontokurant er pr. 31. Decbr. fra 1929 til 1938 steget 27 % fra 412 Mill. Kr. til 523 Mill. Kr. (se nedenstaaende Figur III). Af

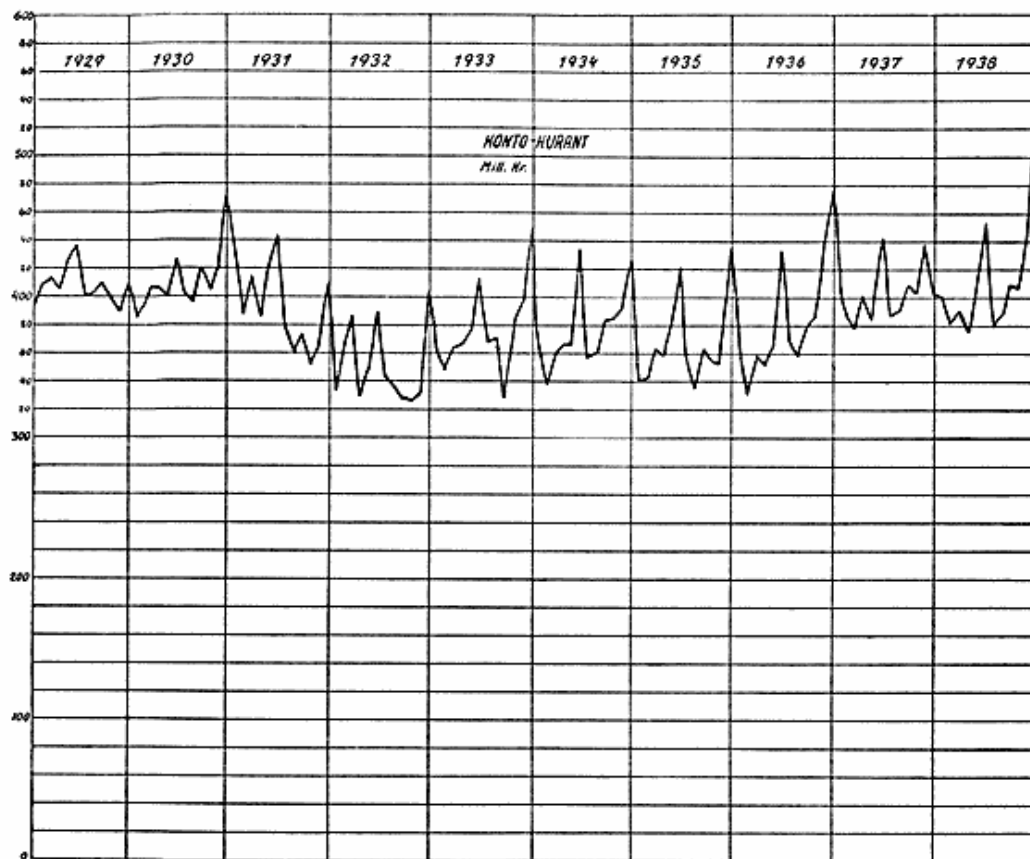

Fig. III.

Kurvens Aarsgennemsnit fremgaar det dog, at Størstedelen af Stigningen er tilsyneladende. Da Kontoens Indhold imidlertid er blandet, kan Bevægelsen være Udtryk for flere Ting. Dels henhører herunder egentlige Konto-Kurant-Konti, men de synes at være aftaget i Betydning jævnfør ovenfor, hvorfor Stigningen næppe kan tilskrives disse. Endvidere posteres her visse fiktive Kreditorer samt Spærre-Konti f. Eks. til Sikring af Vekselskonti m. m. Endelig opføres visse Udlaanskunders Indestaaende her. Dette gælder saaledes Kassekredit-Kunders midlertidige Kreditsaldi samt godskrevne Beløb under Veksler og Udlaan, altsaa saakaldte direkte afledede Indlaan (de indirekte afledede Indlaan findes paa alle Indlaanskonti, men kan naturligvis ikke efter-

spores, uden forsaavidt en Kreditudvidelse tenderer mod at forøge Indlaansmassen). At de direkte afledede Indlaan er steget maa være sandsynligt paa Grund af Udlaansforøgelsen, medens paa den anden Side den førømtalte udvidede Rentemargin maa have holdt denne Stigning indenfor snævre Rammer.

En Aarsag til Stigningen paa Kontokurant kan muligvis være, at Renten her er højere end paa Folio, hvorfor ledige Midler i større Udstrækning er anbragt paa Konto-Kurant, evtl. efter Anvisning af Bankerne selv som et Konkurrencemiddel, naar Kunderne har ytret Misfornøjelse med den lave Foliorente, som den enkelte Bank ikke har kunnet forhøje paa Grund af Aftaler. Konto-Kurantens iøvrigt ejendommelige Bevægelse med Sæson, der kulminerer medio og særlig ultimo, altsaa ved Terminerne og især ved Aarskiftet, antyder, at der i nogen Udstrækning optages Laan i Nationalbanken for at styrke Kassebeholdningen, som altid er større ved Aarskiftet af Hensyn til Status, altsaa saakaldt window-dressing. En Del af Kurvens uregelmæssige Forløb kan elimineres ved at fradrage Nationalbankens Konto-Kurants Aktivside, hvilket imidlertid ikke er korrekt, da Nationalbanken har andre Konto-Kurant-Kunder end Bankerne, og disse paa den anden Side kan laane over andre Konti i Nationalbanken. Dog, selv om dette Beløb fradrages, beholder Kurven sin karakteristiske Form med nogenlunde regelmæssigt Udsving fra Termin til Termin, hvorfor man kan slutte, at Hovedparten af Ind- og Udbetalinger af Renter og Afdrag sker over denne Konto.

En anden Konto, som egentlig er en Konto-Kurant, er »I n d e n l a n d s k e B a n k e r o g S p a r e k a s s e r«. Denne Konto er en nødvendig Konsekvens af Bankernes indbyrdes Forbindelse, idet den letter Samkvem mellem Banker, som ikke har let Adgang til Clearing, ligesom den dækker over Laan, som f. Eks. Hovedbanker yder Provinsbanker. Som Versurpost havde Kontoen for Bankerne som Helhed mindre Interesse, hvis ikke der herover af og til opstod Pres paa Bankernes Likviditet, naar Sparekasserne paa Grund af faldende Kursniveau trækker paa Kontoen, hvis Saldos Bevægelser saaledes for en Del er afhængig af Obligationsskurserne.

Som en sidste Konto, hvorover Bankerne driver Laanepolitik, kan nævnes »R e d i s k o n t e r e d e V e k s l e r«. Da Beløbene imidlertid er relativt smaa, og det saa vidt vides overvejende er enkelte Provinsbanker, der benytter sig af denne Laanevej, er Kontoen mindre interessant, i Særdeleshed da man kan formode,

at Veksler ogsaa kan deponeres som Sikkerhed, hvilket ikke ved Forfaldstid overfor Vekselskunderne kan afsløre, at den paagældende Bank har været illikvid. Men om disse Problemer kan man kun gisne, thi Bankstatikken giver ingen Oplysninger om saadanne Forhold.

Ved Konsolidering kan flere Ting have for Øje. Hvis det kun drejede sig om de synlige Reserver, var det nok at sige, at Reserverne i den paagældende Periode er vokset fra 156 til 201 Mill. Kr. eller 29 %, medens Balancen kun er vokset c. 12 %. Føjes hertil Formodningen om voksende hemmelige Reserver samt Formodningen om, at den bankmæssige Sikkerhed er blevet større, kan man utvivlsomt med Rette hævde, at Bankerne som Helhed var bedre konsoliderede i 1938 end 10 Aar tidligere, selv om der i Mellemtiden paa Grund af Krisen har været Tidspunkter, hvor Stormen kun har kunnet rides af med Støtte af Nationalbanken og med Dispensationer fra Bankloven.

Størrelsen af Reserverne, hvad enten de nu fremgaar af det officielle Regnskab eller ej, kan dog ikke være eneafgørende for Bankernes Stilling, selvom store Reserver for Aktionærene betyder sikrere eller større Udbytte, ligesom de for den enkelte Bank betyder større Sikkerhed og Konkurrenceevne.

Et mere haandgribeligt Udtryk for Konsolideringen haves i Driftsregnskaberne. Regnes Afskrivninger med under Udgifter og Indgang paa tidligere Afskrivninger under Indtægter faas følgende Overskud:

1929	c.	27	Mill.	Kr.
1930	»	25	»	»
1931	»	÷9	»	»
1932	»	32	»	»
1933	»	43	»	»
1934	»	45	»	»
1935	»	21	»	»
1936	»	36	»	»
1937	»	41	»	»
1938	»	43	»	»

Sammenlignes Yderaarene er der en utvivlsom Forbedring, som i første Række skyldes mindre Renteudgifter (73 mod 97 Mill. Kr.)

og Afskrivninger (medens Omkostninger⁶), er steget fra 35 til 53 Mill. Kr.).

Indtægterne er derimod nærmest uforandrede for de samme Ydeaar c. 170 Mill. Kr. I 1934 og 35 var Indtægterne derimod kun 157 og 146 Mill. Kr. paa Grund af den lave Rente. Dette Forhold, særlig naar det tages i Betragtning, at de samlede Udlaan var større i 1938 end i disse Aar, forklarer, hvilken Værdi Aftaler om Renteforhold har for Bankerne, thi det er indlysende, at en hemmelig Reserve, som bestaar i en Udvidelse af Rentemarginen betyder langt mere end en Forøgelse af Reservefonden med de c. 50 Mill. Kr., som umiddelbart fremgaar af Bankstatikken.

Da Bankerne imidlertid i Kraft af deres Dispositionsevne over store Kapitaler er en Samfundsmagt, maa det være af Interesse kort at trække Linierne op for, hvilke Faktorer, der kan have paavirket deres Magtstilling i den forløbne Tid. Der kan i denne Henseende bl. a. hentydes til Forholdet til Kunderne, Nationalbanken og Staten eller mere almindeligt Spørgsmaalet om Bankernes Magt og Prestige i det hele taget.

Angaaende Forholdet til Kunderne kan man henvise til den gennem hele Perioden udvidede Rentemargin. Aarsagen hertil ligger formentlig først og fremmest i Kartelaftaler vedrørende Ind- og Udlaansbetingelser i Forbindelse med det Behov for Kredit og Anbringelse af Midler, som kommer til Udtryk i de forøgede Ind- og Udlaan. I begge Retninger er der et Spillerum, som kan udnyttes og synes at være blevet udnyttet i den forløbne Periode paa Grund af Kundernes manglende Evne til at laane eller investere andetsteds. Hvor Grænserne for dette Spillerum ligger er vanskeligt at bedømme, men det kan erindres, at Københavns Kommunes »Borgerlaan« under Krisen gik udenom Bankerne, ligesom »Store Nordiske«s Laan til K. T. A. S. Men hverken Kommunen eller K. T. A. S. kan betegnes som almindelige Bankkunder.

Overfor Udlaanskunderne, som jo ikke i Almindelighed har Mulighed for at laane andre Steder end i Bankerne, synes Betingelserne at være strammet for nye Laantagere jævnfør Egebjergs Udtalelser, ligesom Boligbyggeriet og dets Financieringsvanskeligheder har givet øgede Forretningsmuligheder. Overfor ældre Kunder synes Forholdet at være, at den gode Konjunktur efter

⁶) Omkostningskontoens Stigning skyldes overvejende Lønninger og Kontorhold, som i 1938 udgjorde c. 46 Mill. Kr. mod 32 Mill. Kr. i 1929, medens Skatter sluger knapt 4 Mill. Kr. mere.

Krisen har sat disse i Stand til at nedbringe Gælden eller i alt Fald for en Del at bekoste Udvidelserne ved Selvfinansiering, ligesom Bankernes Kunder i Importhandelen maaske nu omsætter mindre Kapitaler paa Grund af Importreguleringen, medens denne paa den anden Side i nogen Udstrækning har sikret Importørerne Fortjenesten og hindret dem i at forkøbe sig, hvorfor Banktigodehavender her er mere sikre end tidligere.

I det omtalte Tiaar eller i hvert Fald efter Krisen synes Konjunktoren at have gavnet Bankerne. Det er imidlertid tvivlsomt, om en fortsat økonomisk Udvikling som hidtil vilde have samme Virkning, thi et velkonsolideret Erhvervsliv vil selvsagt have mindre Brug for Bankkredit. Man vil saaledes erindre, at den vigtigste Motivering for den før Krigsudbrudet planlagte Bankfusion i Holland var det Forhold, at den hollandske Industri nu var ved at blive selvforsynende med Kapital, hvorved Forretningsmulighederne blev stærkt forringet for Bankerne.

Bankerne har overfor Indskyderne benyttet den Magt, deres Enighed giver dem, til at holde Indlaansrenten lav og langsomt bevægelig formentlig ud fra den Betragtning, at en Priskonkurrence kun vilde forøge alle Bankers Renteudgifter uden at skaffe nye Indlaan frem; en vistnok rigtig Betragtning, da man maa formode, at Hovedparten af Indskudsmidlerne ikke kan placeres anderledes paa Grund af Sparernes Ukyndighed eller manglende Evne til at bære Risiko, ligesom det maa anses for sandsynligt, at den overvejende Del af disse Midler selv uden Rente vilde blive opsparet paa Grund af Livets Usikkerhed, som holder store Dele af Befolkningen i Frygt for at blive deklasseret. Ganske vist hører man særlig fra Sparekasseside Ønsket om at hæve Indlaansrenten, naar den effektive Rente stiger paa Grund af deraf følgende Udtræk med Obligationenkøb for Øje, men ser man paa Statistikken over Bevægelser i effektiv Rente og Sparekasseindskud for en Aarrække, synes de Beløb, der flygter over i Obligationer, kun at være en ringe Del af Totalbeløbet. Dette er snarere et Udtryk for, at Sparekasserne har faaet Raadighed over Midler, som ifølge Formaaalsparagrafferne egentlig ikke hører hjemme der, men derimod paa Folio, thi det er kun Midler, som venter paa en gunstig Lelighed til at blive investeret.

Herefter skulde Bankerne kunne presse Indlaansrenten endnu mere, om ikke Sparekasserne vilde være en Hindring herfor. Og Sparekasserne har ikke udfra deres filantropiske Formaal noget Motiv til at følge Bankerne med ned. Forsaavidt er dette en Tru-

sel mod Bankerne, thi i en Konkurrence om Indlaan vilde Sparekasserne have de bedste Kort paa Haanden, da de kan administrere med en langt mindre Rentemargin paa Grund af lavere Omkostninger; men da Sparekasserne netop ikke forfølger erhvervsmæssige Maal, er denne Trusel fjern. I Forholdet til Sparekasserne synes Bankernes Stilling snarere forbedret, da den nye Sparekasselovgivning søger at holde Bankforretninger borte fra Sparekasserne.

I Forholdet til Nationalbanken synes det sidste Tiaar at have tilføjet Bankerne en Svækkelse, idet det internationale Kapitalmarkeds Sammenbrud under og efter Verdenskrisen satte de private Banker ud af Stand til at føre en Pengepolitik imod Nationalbanken. Ganske vist kan Bankerne stadig optage Kredit i Udlandet, men den Mulighed, der tidligere forelaa og ogsaa blev benyttet, at skaffe Kunderne, f. Eks. Kommuner, udenlandske Laan for derved selv at komme i Besiddelse af Valuta, hvilket under Guldfod til en vis Grad gjorde Bankerne uafhængige, er nu bortfaldet. Bankerne er saaledes efter Krisen blevet langt mere afhængige af deres ganske vist ogsaa forøgede Kassebeholdninger, hvilket i Praksis vil sige deres Tilgodehavende i Nationalbanken. Kassebeholdningen forøgedes fra 1929 til 1938 fra 102 til 229 Mill. Kr. og omtrent Halvdelen heraf har bestaaet af Tilgodehavende i Nationalbanken. Tallene bør imidlertid ses i Forbindelse med Bankernes Gæld til Nationalbanken, og tages dette i Betragtning, er det tvivlsomt, om der stort set er nogen reel Forøgelse i Kassebeholdningen. Bankernes Tilgodehavende i Nationalbanken udgjorde i 1929 43 Mill. Kr. af Nationalbankens Folio- og Konto-Kurant-Gæld 58 Mill. Kr. I 1938 var Bankernes Tilgodehavende 113 Mill. Kr. af Folio- og Konto-Kurant-Gælden 142 Mill. Kroner. Forholdet mellem Tallene har været nogenlunde ens hele Tiden.

Med Hensyn til Bankernes Gæld til Nationalbanken kan omstaaende Figur IV give Orientering, da det maa formodes, at store Beløb paa Nationalbankens Udlaanskonti, »Laan paa Børspapirer«, »Konto-Kurant« og »Veksler« modsvares af Privatbankernes Gæld. Det vil heraf fremgaa, at Krisen i 1931 hovedsagelig klarede ved Rediskontering, idet Bankernes større Kunder i visse Tilfælde gik ind paa at konvertere anden Bankgæld til Veksler, medens Støtten efter den Tid overvejende gives over Konto-Kurant. Dennes Bevægelse maa da give Udtryk for Bankernes Likviditet, idet Kontoen vil gaa ned, hvis Bankerne indskrænker

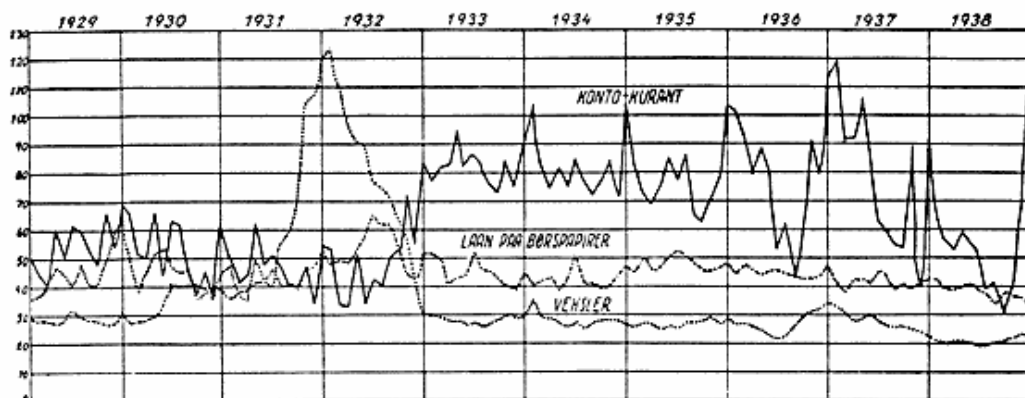

Fig. IV.

Krediten eller sælger Valuta til Nationalbanken, ligesom det omvendte vil være Tilfældet. Som Helhed kan det siges, at Bankerne er blevet mere afhængige af Nationalbanken end tidligere, dels paa Grund af deres egen og deres Kunders vanskeligere Adgang til at laane i Udlandet, hvilket Forhold næppe vil ændres, dels paa Grund af, at deres Likviditet i den betragtede Periode er blevet mere anspændt gennem deres Financiering af saavel Byggeriet som den nyskabte Industri. At finde Udslag af denne formodede større Afhængighed af Nationalbanken er iøvrigt vanskeligt; men muligvis er den førmtalte Forsigtighed overfor Udlanskunder en Følge heraf, ligesom man kan formode, at de bl. a. i 1935 indførte strammere Belaaningsregler for Børspapirer har været dikteret af Nationalbanken, da Bankerne ikke ses at have en umiddelbar Interesse i at standse en Spekulation, som giver dem gode Forretninger.

Om Bankernes Stilling overfor Staten kan man strides. Professor Axel Nielsen skriver i sin Bankpolitik II Side 427, at »det næppe er for meget sagt, at det økonomiske Magtcentrum i det moderne Samfund ikke er at finde i Rigsdag eller Statsstyret, men, om man skal nævne et enkelt Sted fremfor andre, i de moderne Storbanker«. Denne Udtalelse er baaret af den Anskuelse, at Bankerne ved at udnytte deres Evne til at skabe Kreditomsætningsmidler kan udkonkurrere Nationalbankens Sedler og derved modarbejde Nationalbankens Pengepolitik, som efter den nye Nationalbankordning nu maa forudsættes ogsaa at være Statens. At Paastanden er rigtig, forsaavidt Bankerne drives erhvervsmæssigt og ikke for at fremme Statens Politik, er der næppe Uenighed om, men Tanken er dog nu maaske forældet, da Adgangen til den internationale Kredit er lukket, saaledes at Bankerne kun i en

Periode, hvor Eksport og Skibsfart bringer rigelig Valuta hjem, kan siges at opnaa en relativ Frihed overfor Nationalbank og Stat, og denne Frihed vil endda yderligere kunne beskæres under Papirfod, da Nationalbanken i givet Fald vil kunne købe Valutaen til faldende Kurser.

Bankernes Magt overfor Staten ligger nu snarere i deres Evne til at overtage og emittere Statslaan. For det første er det efter 1929 blevet vanskeligere for Staten at optage udenlandske Laan, for det andet disponerer Bankerne over en stor Del af Landets Opsparing, og endelig kan de i tilstrækkelig lang Tid beherske Kursniveauet for Statsobligationer. Et mindre Bortsalg af Beholdningen af de eksisterende Papirer kan trykke Kursniveauet og saaledes berede Vejen for en for Garantikonsortiet gunstigere Overtagelseskurs. Det maa bl. a. være dette, Lindberg hentyder til, naar han i »Nutidens Økonomi og Fremtidens« skiver, »at i tilspidsede Situationer dikterer Bankvæsenet Landets økonomiske Politik. Der er ingen Tvivl om, at Diktatet vil blive fremsat i høflig Form. Banken vil fremstille sig selv som et ydmygt Redskab for Markedets Ønsker. Med Beklagelse maa man meddele, at de økonomiske Love nødvendiggør dette eller hint. Men der vil være en stærk Haand bag Fløjlshandsken«.

Der skal ikke her gaas videre ind paa det farlige Spørgsmaal, i hvor høj Grad Bankerne bevidst anvender eller har anvendt deres økonomiske Magt overfor Staten ved f. Eks. at tage Stilling til, om Konverteringen blev en Fiasko i Januar 1935 paa Grund af Regeringens Ubeslutsomhed eller Bankernes Evne til at forhale Sagen til Tidspunktet var forpasset. Men det burde af alt det foregaaende fremgaa, at Bankernes Stilling nødvendigvis maa give deres Ledere en meget betydelig Indflydelse, da Muligheden for Bankerne efter 1929 mere end nogensinde foreligger for saavel Udnyttelse af Statens Laanetrang⁷⁾, som for Udnyttelse af industrielle Foretagender ved f. Eks. at forlange Kassekreditter konverteret til Aktier paa et for Banken belejligt Tidspunkt eller hvilken Form Magtanvendelsen nu kan antage.

I en Tid, hvor Staten af Beskæftigelses- og andre Hensyn maa gribe ind i Erhvervslivet og derfor kan komme paa tværs af Privatinteresser, som Bankerne paa Grund af deres Kreditydelse og Kapitalbesiddelse staar bag, er det klart, at Konfliktmuligheder

⁷⁾ Denne Mulighed er dog noget ringere, naar Nationalbanken, som det for det meste har været Tilfældet, er med i Bankkonsortiet.

foreligger. Der kan saaledes blot henvises til den forskellige Indstilling til Spørgsmaalet om Ønskeligheden af Igangsættelse af Byggeri fra henholdsvis Bankers og Stats Side, som kommer til Udtryk, dels i Bankdirektør Hedegaards Foredrag i Handels- og Kontoristforeningen i Foraaret 1939, hvor Direktøren slog til Lyd for at holde igen med Byggeriet, dels i Fremkomsten kort Tid efter af en ny Lov, som gik ud paa at fremme Byggeriet ved at give Bygherrerne Adgang til at sikre sig mod Kurstab ved Forhaandssalg af Obligationer.

I det sidste Tiaar har Modsætningerne imidlertid ikke været saa slaaende lige saa lidt som de politiske Forhold herhjemme har haft en saa afklaret Tendens, at man kan forestille sig, om Udviklingen vil gaa i Retning af, at Bankerne reduceres til hovedsagelig at blive Redskaber, som skal suge Opsparingen ind i Statskassen, som man har set det i Tyskland, eller om Udviklingen vil tage en helt anden Retning.
